

elif min kitâbi Surri's-şınâ'a), Aḥbârü'l-Mütenebbî, 'Uvnânü Kitâbi'l-Eğânî, Zârûretü's-şî'r.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), IV, 479, 529; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 3-16, 25; a.mlf., *Mu'cemü'l-üdeba'* (nşr. D. S. Margoliouth), London 1907-11, I, 5-6; V, 129; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu lrbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 319-324; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, IV, 80-98; İbnü's-Şa'âr, *Kalâ'idü'l-cümân fi ferâ'idü's-şarâ'i hâze'z-zamân* (nşr. Kâmil Selmân el-Cübûrî), Beyrut 1426/2005, VII, 197-202; Münzirî, *et-Tekmilê*, III, 249-250; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 127-139; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 312-313; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1417/1997, s. 192-193; Safedî, *el-Vâfi* (nşr. Velîd b. Müslim – Ya'kûb b. Yezid et-Temmâr), Beyrut 1425/2004, XXVIII, 45-49; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 59-63; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 336, 344; *Keşfü'z-zunûn*, I, 64; II, 1734-1735; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 121-122; M. Râgib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübela' bi-târîhi Halebi's-şehbâ'*, Halep 1343/1925, IV, 369-372; Brockmann, *GAL*, I, 630-632; *Suppl.*, I, 880; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mü'errihin fi 'ah-di'l-Moğul ve't-Türkman*, Bağdad 1376/1957, I, 10-15; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), III, 96-98; I. Krachkovsky, *Târîhu'l-edebi'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, I, 335-344; R. Sellheim, "Neue Materialien zur Biographie des Yâqût", *Schriften und Bilder Drei Orientalistische Untersuchungen* (ed. K. L. Jannert v.d.ğr.), Wiesbaden 1967, s. 87-118; Sezgin, *GAS*, XV/2, s. 31-39; F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, bk. İndeks; Ebü'l-Fütüh Muhammed et-Tevânisi, *Yâkût el-Hamevî: el-Coğrafi er-rahḥale el-edib*, Kahire 1971; Fâtîma Hüdâ Necâ, *el-Ğurer fi siyeri'l-mü'errihin ve aḥbârihim*, Beyrut 1985, s. 287-342; Abdurrahman Hamîde, *A'lâmü coğrafiyyi-ne'l-'Arab ve muḥteṭâfât min âşârihim*, Dimaşk 1416/1995, s. 447-457; İlias Fernini, *A Bibliography of Scholars in Medieval Islam: 150-1000 A. H. (750-1600 A. D.)*, Abu Dhabi 1998, s. 484-488; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafiya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 46, 135-136; *Interpreting the Self: Autobiography in the Arabic Literary Tradition* (ed. Dwight F. Reynolds), Berkeley 2001, s. 53-54, 65, 67, 265; Fuâd Kındil, *Edebü'r-riḥle fi't-türâşi'l-'Arabî*, Kahire 1423/2002, s. 434-450; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Riḥle ve'r-rahḥaletü'l-müslimîn*, Cidde, ts. (Dârü'l-beyânî'l-Arabî), s. 177-188; Yûsuf Ahmed Benî Yâsin, *Büldânü'l-Endelûs fi a'mâli Yâkût el-Hamevî el-coğrafiyye*, Ayn 1425/2004, s. 45-77; Abdülmuîn el-Mellûhî, "el-Fikrü'l-ilmî 'inde Yâkût el-Hamevî fi Mu'cemü'l-büldân", *MMLADm.*, XLVI/2 (1971), s. 339-379; R. M. N. İ. İlâhî, "Yâkût el-Hamevî el-Bağdâdî: Ḥayâtühü ve mü'elleftüh" (trc. Yûsuf Dâvûd Abdülkâdir), *el-Mevrid*, VII/1, Bağdad 1978, s. 11-52; Nâciye Mürrânî, "Mu'cemü'l-büldân li-Yâkût el-Hamevî: Taḥlîl ve takvîm", a.e., VII/3 (1978), s. 109-116; İhsân Sıdkî el-Amd, "Kırâ'e şâniye fi Mu'cemü'l-büldân li-Yâkût el-Hamevî", *'Âlemü'l-fikr*, XIV/2, Küveyt 1983, s. 263-302; İbrâhim es-Sâmmerrâî, "Ma'a Yâkût fi mu'cemâtih", *el-Meşrik*, LXXIII/1 (1999), s. 159-183; Şâkir el-Fahhâm, "Nazra fi ṭaba'âtî Mu'cemü'l-üdeba' li-Yâkût el-Hamevî", *el-Akadiyye*, sy. 17, Rabat 2000,

s. 129-172; M. Faruk Toprak, "Yâkût el-Hamevî'nin Mu'cemü'l-büldân Adlı Eserine Eleştirel Bir Bakış", *EKEV Akademî Dergisi*, VIII/21, Ankara 2004, s. 173-181; R. Blachere, "Yâkût Rûmî", *İA*, XIII, 357-358; Cl. Gilliot, "Yâkût al-Rûmî", *El²* (İng.), XI, 264-266; İbrâhim el-Ebyârî, "Mu'cemü'l-üdeba' li-Yâkût el-Hamevî", *Tî*, I, 533-549; Mahmûd Fehmî Hicâzî, "el-Hamevî, Ebû 'Abdillâh Yâkût b. 'Abdillâh", *Mu.AU*, VII, 277-282.

CASİM AVCI

YÂKÛT el-MÜSTA'SİMİ

(ياقوت المستعصي)

Ebû'l-Mecd Cemâlüddîn Yâkût

b. Abdillâh el-Müsta'sımî

(ö. 698/1299)

Aklâm-ı sittenin
klasik ölçülerini belirleyerek
hat sanatında

çok önemli yenilikler gerçekleştiren
hattat.

Aynı adı taşıyan ve aynı çağda yaşayan başka hattatlar da vardır. Bunlar künyeleriyle birbirinden ayrılmakla beraber bu durum müellifler arasında bazı karışıklıklara yol açmıştır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre Yâkût küçük yaşta Rum ülkesinden esirler arasında Bağdat'a getirilmiş, son Abbâsî halifesi Müsta'sım-Billâh tarafından satın alınmış, nisbesini de ondan almıştır. Amasyalı bir Türk veya Rum

asıllı olduğu ileri sürülmüştür; ancak bunu destekleyecek sağlam bir delil yoktur. Habeşi olduğunu ileri sürenler de vardır. Hadım (tavâşi) olan Yâkût saraya alındıktan sonra Halife Müsta'sım'ın özel ilgisiyle çok disiplinli bir eğitim görerek yetişti; zamanın geçerli ilimlerinin yanı sıra Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Bilhassa ilgi duyduğu hat sanatını Halife Müsta'sım'ın nedimlerinden, kütüphanesinin müdürü ünlü müşkişinas Safiyyüddin el-Urmevî'den meşketti ve üstün başarı gösterdi. Ardından İbn Habîb'den yararlandı. Bazı eserlerde Yâkût, Şühde'nin öğrencisi gibi gösterilmişse de araştırmacılar bunun tarih bakımından mümkün olmadığını belirtmiştir. Yâkût geleneksel usulde hat öğrenimini tamamlayınca İbn Mukle'nin, özellikle İbnü'l-Bevvâb'ın ve diğer üstatların yazıları üzerinde yaptığı uzun inceleme ve çalışmalar sonunda kendi zevk ve sanat gücünü de ortaya koymak suretiyle yeni bir üslup geliştirdi.

Yâkût, her yazı çeşidine göre kalem ağzı meylini yeniden belirleyip İbn Mukle ile zuhur etmeye başlayan altı çeşit yazının (hatt-ı mensûb, aklâm-ı sitte) klasik nisbet ve ölçülerini ortaya koydu. Böylece Yâkût ekolü yazı çeşitlerinde harfleri kendi kalem noktasına göre boy ve enleri, çanakların derinlik ve genişlikleri, nûn, kâf ve yâ gibi harflerde keşidelerin uzunluğu ve derinliği, satır düzeninde harf ve kelimelerin aralıkları, harflerin birbiriyle bağlantıları tesbit edilerek yazı en güzel şeklini aldı. Bu farklılıklar İbnü'l-Bevvâb ekolüyle karşılaştırıldığında çok açık biçimde görülmektedir. Bu üslûbun farklı olduğu bütün yazı çeşitlerinde görülmekle beraber özellikle muhakkak ve reyhanî yazıları klasik form ve güzelliğine kavuştu. Aynı şekilde sülûs ve nesihin klasik formları belirlenmiş olmakla beraber bu yazılar altın çağına Osmanlı hat ekolünde erişmiştir. Yâkût üslûbunun İslâm dünyasında benimsenip hattatlar tarafından örnek alınmasıyla Yâkût "kıbletü'l-küttâb" lakabıyla anılmaya başlandı ve ünü kısa zamanda yayıldı. Yâkût'un bu başarıyı elde etmesinde ona her türlü imkânı sağlayan, onu teşvik eden, başarılarını insanlarıyla ödüllendiren Halife Müsta'sım-Billâh'ın büyük payı vardır. Halifenin en yakın musâhibi gibi sarayda bolluk içinde bir hayat süren Yâkût, Bağdat'ın seçkin sanat, ilim ve ırfan çevrelerinde saygı gördü ve kendisine büyük değer verildi.

656'da (1258) Hülâgû Han'ın Bağdat'a girmesiyle başlayan sıkıntılı günleri Yâkût bir minarede saklanarak geçirdi. An-

Yâkût el-Müsta'sımî'nin nesih hattıyla yazdığı Bakara sûresinden âyetler (İÜ Ktp., AY, nr. 6680)

YÂKÛT el-MÜSTÂ'SİMÎ

cak daha sonra Hülâgû ve Abaka Han'ın, bilhassa Atâ Melik el-Cüveynî ve kardeşi Şemseddin Cüveynî'nin yakınlığını kazandı, onlardan büyük saygı ve destek gördü. Sanatının uzun ve en verimli yıllarını burada talebe yetiştirip mushaf yazmakla geçirdi. Yaşı bir hayli ilerlemiş olduğu halde Bağdat'ta vefat etti ve Ahmed b. Hanbel'in Mekâbirü's-şühedâ'da bulunan türbesinin yanına defnedildi. Ölüm tarihi muahhar kaynaklarda 667 (1269) (Âlî, s. 18; *Gülzâr-ı Savâb*, s. 42), 696 (1297) (Kummî, s. 19), 699 (1300) (Müstakimzâde, s. 576) gibi farklı şekillerde geçerse de talebesi İbnü'l-Fuvatî ile (*el-Havâdisü'l-câmi'a*, s. 337) çağdaşları olan Zehebî, İbn Şâkir el-Kütübî, Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr ve İbn Habîb el-Halebî gibi tarihçiler 698 (1299) yılını vermişlerdir. Müstakimzâde ve Nefes-zâde'nin kaydettiği, Yâkût'un 180 yıl yaşadığına dair rivayetler doğru değildir.

Çeşitli İslâm ülkelerinden pek çok talebe yetiştirmiş olan Yâkût, aklâm-ı sitteyi öğrettiği altı talebesi kendisiyle beraber "esâtîze-i seb'a" (yedi üstat) diye anılmıştır. Bunlardan her biri bir yazıda uzman olmakla beraber diğer yazılarda da hüner göstermişlerdir. Yâkût üslûbunu İslâm ülkelerinde yayan bu öğrencilerin isimleri

kaynaklarda farklı şekilde kaydedilmişse de genellikle şu isimler öne çıkmaktadır: Argûn (Ergun) b. Abdullah el-Kâmilî, babasının Arap, annesinin Türk olması sebebiyle kendisine Ergun / Arkun (melez) lakabı verilmiştir. Yâkût'un bu talebesi aklâm-ı sittede ve özellikle muhakkak yazıda uzmanlaşmış, yirmi dokuz mushafın yanı sıra Bağdat'ta iki medresenin kitabesini yazmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi, nr. 151, 222; Revan Köşkü, nr. 69) ve Chester Beatty (nr. 1494, 1498) kütüphanelerinde yazdığı mushaf ve cüzler, Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 4116) yazı örnekleri günümüze ulaşmıştır. Ahmed-i Sühreverdî bilhassa celî ve nesihte zamanın önde gelen hattatlarından sayılmıştır. Otuz üç mushaf yazdığı söylenir (Habîb, s. 55). Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde istinsah ettiği bir mushaf, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Emanet Hazinesi, nr. 249) yazdığı bir cüz, Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 486) bir eseri vardır. Mübârekşâh es-Süyûfî altı çeşit yazıda üstat olmakla beraber daha çok reyhânide kendini göstermiştir. Yazdığı bir mushaf Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Yeniler, nr. 2468). Mübârekşâh b. Kutub bilhassa nesiht yazıda uzmanlaşmış ünlü bir hattat olup Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir eseri kayıtlıdır (Ayasofya, nr. 4116). Abdullah-ı Sayrafi özellikle sülûs yazılarıyla tanınmıştır. Bunun da Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi, nr. 49; Yeniler, nr. 5725) ve Chester Beatty (nr. 1468) kütüphanelerinde mushafı mevcuttur. Osmanlı hat ekolünün kurucusu Şeyh Hamdullah, Yâkût ve Sayrafi'nin yazılarını örnek alarak üslûbunu geliştirmiştir. Nasrullah et-Tabîb (Nâsirüddin Mütetabbib) bilhassa muhakkak yazıda uzmanlaşmış ve yirmi beş mushaf yazmıştır. Hat sanatıyla ilgili bazı kaynaklarda bu altı kişinin yanında Yûsuf b. Yahyâ el-Meşhedî ve Seyyid Haydar Gundenûvîs'in adları da yer alır. Yâkût'un yetiştirdiği bu hattatların Topkapı Sarayı Müzesi (Hazine, nr. 2153, 2310; III. Ahmed, nr. 3663; Bağdat, nr. 410, 411), Süleymaniye (Ayasofya, nr. 6, 4116) ve Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (nr. 178) kütüphanelerinde güzel yazıları bulunmaktadır. Yâkût'un Müstakimzâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eserinde geçen diğer öğrencileri şunlardır: Sâbit b. Tâvân (ö. 631/1234), Es'ad b. İbrâhim b. Hasan, Sadr Ahmed b. Muhammed, İbrâhim Ebû Abdullah b. İbrâhim, İbrâhim b. Süleyman, Ebü'l-Meâlî Muvaaffakuddin Ahmed b. Hibetullah,

Halîl, Muzafferüddin İbnü's-Sââtî, Mahmûd b. Ebû Bekir el-Kelâbâzî, Nizâmeddin Dede Konevî, İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, Muhammed b. Ahmed, Ahmed b. İbrâhim b. Abdurrahman el-Vâstî, İbnü'l-Fuvatî, Hasan b. Muhammed (ö. 742/1342).

Yâkût hattıyla günümüze ulaşan eserlerin çoğu mushaftır. Abartılı biçimde onun 1001 mushaf yazdığı söylenir. Yâkût el-Müstâ'simî, müze ve kütüphanelerde kendi imzasıyla kayıtlı mushafırlara göre hat tarihinde en çok mushaf yazan hattat olarak değerlendirilmektedir. Fakat Yâkût'un imzasını taşıyan mushaflar ve diğer eserler arasında onu takliden yazılmış ve imzası atılmış eserler de bulunmaktadır. Bunların belirlenip ayıklanması oldukça zor görülmektedir. Müze ve kütüphanelerde Yâkût imzalı veya uzman hattatlarca Yâkût'a aidiyeti tasdik edilen mushaf ve cüzlerden tesbit edilebilenler şunlardır: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yirmi iki adet olmak üzere (Karatay, I, 29-36), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. A. 1673, 6674, 6680, 6734), İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde (nr. 28, 328, 505, 507, 525), Chester Beatty (nr. 15.1452, 15.1500), Yale Üniversitesi (Arabic, nr. 430), Süleymaniye (nr. 1), Konya Mevlânâ Müzesi (nr. 15, 16) kütüphanelerinde, Kahire Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (M. nr. 20), Meşhed İmam Rızâ Kütüphanesi'nde (nr. 120, 121), Tahran Kütübânne-i Saltanatî'de (nr. 1), İran Bastan Museum'da (nr.

Yâkût el-Müstâ'simî'nin muhakkak hattıyla yazdığı mushaf-ı şeriften bir sayfa (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 227)

Yâkût el-Müstâ'simî'nin reyhânî hattıyla yazdığı Fâtîha sûresiyle Bakara sûresinin ilk âyetleri (TİEM, nr. 507)

4277) ve Paris Bibliothèque Nationale'de (Arabe, nr. 6068, 6716) sülûs, nesih ve muhakkak hatlarıyla yazılmış mushaf-ı şerif ve cüzler bulunmaktadır.

Bunların dışında müze ve kütüphanelerde âyet ve hadisleri içine alan kıta ve mukrakka'lar, hikmetli ve özlü sözlerden meydana gelen mecmualar, risâleler de mevcuttur. Yâkût'un *Risâle fi'l-haṭ* adlı bir eseri kaydedilirse de (*Keşfü'z-zunûn*, I, 862) buna henüz rastlanmamıştır. Yine İbn Sînâ'nın *eş-Şifâ*' adlı eserini tek cilt halinde yazdığı söylenirse de bunun günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir. Yâkût'un *Aḥbâr ve eş'âr ve âdâb ve ḥikem ve veşâyâ münteḥabe* yahut benzer isimlerde Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı risâlesi (Ayasofya, nr. 3764, 3765, 4306) diğer bazı risâlelerin yer aldığı bir mecmua içinde basılmıştır (İstanbul 1298, s. 52-77). *Esrârü'l-ḥükemâ*' (İstanbul 1300, Mufaddal ed-Dabbî'nin *Emşâlü'l-'Arab*'ı ve diğer bazı risâlelerle birlikte, s. 87-140; nşr. İbrâhîm Sâlih ve Semîh Sâlih, Dimaşk 1994) adıyla yapılan neşirlerde büyük kısmıyla aynı eserdir. British Library'de bu konuda yazdığı bir eseri daha vardır (Add., nr. 23475). Süleymaniye (Ayasofya, nr. 2765) ve Chester Beatty (Ar. 4237) kütüphanelerinde *Ed'iyetü'l-eyyâmi's-seb'a* adlı bir eseri, muhadram şairlerden Kutbe b. Evs el-Hâdire divanının istinsah ettiği nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 3881, 3932, 3933; ayrıca bk. Sezgin, II, 214) ve Smithsonian Institution Freer Gallery of Art Washington D. C.'de (nr. 37. 28) kayıtlıdır (istin-sah ettiği diğer bazı eserler için bk. Sezgin, bibl.; Selâhaddin el-Müneccid, s. 56-59).

Yâkût'un hat sanatında yaptığı yenilikler yeni bir dönem başlatmış, tesirleri iki asra yakın devam etmiş ve yazıları örnek

alınmıştır. Osmanlı ülkesinde üslûp arayışları ve Şeyh Hamdullah'ın çevresinde oluşan Osmanlı ekolü Yâkût çığırını temel alınarak yürütülmüştür. Osmanlı hat ekolü, II. Bayezid'in hazineden çıkarıp Şeyh Hamdullah'a verdiği Yâkût'un yazı örneklerinden yedi kıta üzerinde yaptığı uzun, yorucu bir mesainin sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ekol çeşitli şivelerle gelişimini sürdürürken Kanûnî Sultan Süleyman devri hattatı, Yâkût'ı Rûm denilen Ahmed Şemseddin Karahisârî bu çığıra uymayıp hocası Esedullâh-ı Kırmânî'den öğrendiği Yâkût el-Musta'sımî ekolünü benimsemiş, bu ekolü yazı güzelliğinin zirvesine ulaştırmış, böylece Ahmed Karahisârî elinde Yâkût üslûbu altın çağını tamamlamıştır. Osmanlı hat sanatında bir nesil devam eden Yâkût üslûbu yerini Şeyh Hamdullah ekolüne bırakmıştır. Yalnız İran'da hat sanatı Osmanlı hat sanatı gelişmelerinin dışında kalmış, İranlı hattatlar Yâkût ekolünü sürdürerek bu vadiye eserler vermiştir. Yâkût'un hat dışında şiir ve edebiyat alanında da sanat zevkini ve yeteneğini gösterdiği bilinmektedir. Bazı eserlerde şiirleri yer almaktadır (İbnü'l-Fuâtî, *el-Havâdişü'l-câmi'a*, s. 296-297, 337-338).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Fuâtî, *el-Havâdişü'l-câmi'a* (nşr. Mehdi en-Necm), Beyrut 1424/2003, s. 296-297, 337-338; a.mlf., *Mecma'u'l-âdâb fi mu'cemi'l-elḳâb* (nşr. Muhammed el-Kâzım), Tahran 1416, II, 572; III, 532; IV, 167; V, 283; Zehebi, *Târîhu'l-İslâm: 691-700*, s. 373-374; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, IV, 263-264; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 6; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi eyyâmi'l-Manşûr ve benih* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1976, I, 219; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, III, 14; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, XII, 61-62; Kummî, *Gülîstân-ı Hüner*, s. 19; Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 18; *Gülzâr-ı Savâb*, s. 42; *Keşfü'z-zunûn*, I, 862; Suyolcu'zâde, *Devhatü'l-küttâb*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4359, vr. 77b; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 576; Habîb, *Hat*

ve Hattâtân, İstanbul 1305, s. 54, 55, 274; Serkis, *Mu'cem*, II, 1945, 1970; Karatay, *Arapça Yazmalar*, I, 29-36; Sezgin, *GAS*, II, 89, 189, 214, 301, 497; Nâci Ma'rûf, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Müstanşırıyye*, Bağdad 1396/1976, II, 340-341, 343, 356, 360, 379; M. Lings – Yasin Hamid Safadi, *The Qur'ân*, London 1976, s. 46; Selâhaddin el-Müneccid, *Yâkût el-Musta'sımî*, Beyrut 1985, s. 7-11; Velid el-A'zamî, *Cemheretü'l-hattâtine'l-Bagdadîyyin*, Bağdad 1989, II, 459; Yahyâ Vehîb el-Cübûrî, *el-Haṭ ve'l-kitâbe fi'l-hadâreti'l-'Arabıyye*, Beyrut 1994, s. 116-117, 236-244; Sheila S. Blair, *Islamic Calligraphy*, Cairo 2006, s. 242-250, 261-263, 522-523, ayrıca bk. İndeks; Nihad M. Çetin, "Yâkût Musta'sımî", *İA*, XIII, 352-357; Sheila R. Canby, "Yâkût al-Musta'sımî", *EP* (İng.), XI, 263-264.

MUHİTTİN SERİN

YÂKUTİYE MEDRESESİ ve KÜMBETİ

Erzurum'da
XIV. yüzyılın başında inşa edilen
İlhanlı devri medresesi ve kümbeti.

Bânisine ithafen Hoca Yâkut Medresesi adıyla da anılır. Kaynaklara göre uzun süre, eski Yeniçeri Kışlası'nın yerine 1877-1879'da yaptırılan yeni kışlanın içinde kalmıştır. Yine uzun yıllar top dökümhanesi olarak kullanılan binanın etrafında 1970'li yıllarda askerî birlikler bulunmaktaydı. Taçkapisının üzerindeki tek satırlık Arapça kitâbeye göre medrese, Olcaytu Hudâbende döneminde 710'da (1310-11) Gâzân Han ve Bolugan Hatun'un paralarıyla İlhanlılar'ın Bayburt ve Erzurum vilâyetlerinin emiri Cemâleddin Hoca Yâkut Gâzânî tarafından yaptırılmıştır.

Yapı üç eyvanlı olup avlusunun üzeri kapalı medreseler grubuna girmektedir. Kesme taştan tek kat halinde inşa edilen dikdörtgen planlı medrese ön cephe düzeniyle dikkati çekmektedir. Cephenin ortasında dışa taşkın, bitkisel, geometrik ve figürlü süslemeli taçkapı yer almakta, sağ köşede minare, sol köşede minare kaidesi bulunmaktadır. Ana eyvanın arkasında bir kümbet mevcuttur. Cephenin ortasında dışa taşkın olarak yerleştirilen taçkapıyı mukarnaslı, geometrik ve bitkisel süslemeli yüksek kabartma bordürler üç yönde dolaşmaktadır. Taçkapisinin basık kemeri geçme motifli olup kemerin iki ucunda yaprak motifleri üzerinde palmetler görülür. Kemerin köşeliklerinde de palmet desenleri işlenmiştir. Kapının iki köşesinde kabarık palmet süslemeli sütunçeler üzerinde palmet desenli sütun başlıkları yer almaktadır. Kapının yan nişleri sivri kemerli düzenleme içinde iki yanı sütunçeli ve beş sıralı mukarnaslıdır. Nişin içinde on

Yâkutîye
Medresesi –
Erzurum